
JIE
GYVENO
IR KŪRĖ
KELMĖS
RAJONE

Literatūros apžvalga

1982

KELMĖS CENTRINĖ BIBLIOTEKA

Literatūros apžvalga

Kiekvienam žmogui turbūt pačios brangiausios vietos, kuriose jis yra praleidęs didesnę savo gyvenimo dalį, o ypač tos į kurias jis įauga iš jaunumės. Tokia žemė mums yra Kelmė. Ir vis dėl to mes galime didžiuotis ne vien kalnais ir slėniais, ne vien vieškelių vingiais ir kasdien gražėjančiomis sodybomis prie asfaltuotų kelių, bet ir tuo, jog į šią žemę išpaudė savo pėdsakus garsūs žmonės, rašytojai, žinomi visoje Lietuvoje ir net tolokai už jos ribų. Tokias asociacijas kelia Žemaitės, Šatrijos Raganos, Višinskio vardai, Ušnėnai, Kražiai, Užventis – vis tai vietos, į kurias nusilenktų atminimui tų, kurie nešė šviesos žiburį per varganą Lietuvą, keldami jos dvasią, versdami žmones pajusti savo tikrąją vertę.

Dar nedaug buvo rašytojų, kurie savo raštuose minėtų Lietuvą, kai pragydo tarsi Kražantės slėnių paukštis apie upę, apie šaltinius, apie Medžiokalnį, apie pakražantės pievas ir dirvas, XVI a. lenkų kilmės poetas, rašęs lotyniškai, **M. K. Sarbievijus**. Klajodamas po Medžiokalnio ažuolyną, savo odėje „Miško žaidimai“ jis rašė:

*Čia sparnuočiai liūliuojant Kražantę išvydę,
Jos krantus Riekučio senoviškais rūmais,
Ir nudžiugę, galingais sparnais suplasnoję,
Ėmė sveikinti Kražių nušvitusį miestą...*

O atėjo į literatūrą M. K. Sarbievijus gana sudėtingomis sąlygomis. Bajoriškoji Lietuvos – Lenkijos valstybė, tas „Krikščionybės priešmūris“, įsivėlė į agresyvius alinančius karus. Ietis ir kalavijas buvo reikalingiausias būties įnagis. Nyki medžiaginė ir dvasinė krašto kultūra. Bajorai – nuo pienburnio amžiaus iki žilo plauko – leido laiką karo stovykloje bei tolimuose karo žygiuose. Baudžiavai sustiprinti Lietuvoje buvo įvykdyta valakų reforma, kuri, bajorų naudai atėmė iš valstiečių geriausias žemes, ilgam pavergė ir galutinai nuskurdina kaimą. Didžiulę žalą Lietuvai atnešė Lietuvos ir Lenkijos feodalų interesams sustiprinti 1936 m. sudaryta Liublino unija.

Plūstelėjusi reformacijos banga sukėlė ant kojų visą katalikiškąją reakciją. 1(5)69 m. išigalėjo bažnytinė poezija, gerokai nustelbdama pasaulietiškąją poeziją. Pagrindinė tos poezijos tendencija buvo įgąsdinti skaitytoją, nusiaubti jo protą ir jausmus.

Greta kitos tematikos – istorinės, patriotinės, socialistinės – šiuo laikotarpiu paplito ir žemės viešpačių garbinimas. Kiekvienas poetas stengėsi susirasti turtingus savo mūzos globėjus, kurie jam galėtų pažerti laikinų žemės gėrybių – aukso ir titulą – bei išleisti jo kūrinį. Iš čia kilo gausios panegirikos. Net praeitis, istorinė tematika, dažnai buvo naudojama tos ar kitos didikų šeimos garsui ar žygiams įamžinti.

Taigi to meto poezija buvo rūmų ir bažnyčios poezija. Tik dideli talentai, vietomis peržengę siaurus tematikos rėmus, šen ten sutviki tikra poezijos ugnimi.

Į toki atšiaurų kūrybinį klimatą iš pat mažens patenka ir Motiejus Kazimieras Sarbievijus. Jau gimnazijoje jį jėzuitai apnarplioja savo voratinkliais ir nepaleidžia iki dienos galo. Pastebėję globotinio poetinį talentą, siunčia jį į Vilniaus akademiją, į Prūsiją, į Romą mokytis.

M. K. Sarbievijus gimė 1595 m. vasario 25 d. Sarbievo kaime, Polucko vaivadijoje. Vaikystę praleidęs kaimo aplinkoje, vėliau Motiejus Kazimieras įstojo į Pultusko kolegiją. Čia jis pradėjo rašyti eilėraščius. Sulaukęs septyniolikos metų, jis įtraukiamas į Jėzaus bendruomenę.

Iš Pultusko jauno poeto žingsniai nukrypo į Vilniaus akademiją, o po poros metų – į Brunsbergą Prūsijoje. Grįžęs Lietuvon, Sarbievijus porą metų mokytojavo Karolio Chodkevičiaus įstaigoje Kražių kolegijoje – dėstė sintaksę ir poetiką. Ypač gilaus išpūdžio jam paliko girios, pievos, upės ir ežerai, vandeningoji Kražantė.

Čia bedirbdamas, jis sukūrė panegiriką Kražių kolegijos įsteigėjui Karoliui Chodkevičiui.

Iš Kražių jis buvo trejetui metų išsiųstas į Romą. Pilna pavojų penkis mėnesius trukusi kelionė, graži Italijos gamta, antikos paminklai suteikė poetui gilių naujų pergyvenimų, davė akstino sukurti pluoštą įdomių eilėraščių. Dalis jų neprarado vertės iki šių dienų.

1625 m. Kelne buvo išleistas pirmas jo lotynų kalba rašytų eilėraščių rinkinys. 1628 m. pakartotas Vilniuje.

Iš Romos Sarbievijus, ilgesio vedamas, vėl patraukė į Lietuvą. Iš pradžių jis mokytojavo Nesvyžiaus kolegijoje, vėliau dėstė Vilniaus akademijoje retoriką ir filosofiją, pasiekdamas filosofijos daktaro laipsnio.

1635 m. jis paskiriamas Karaliaus pamokslininku. Mirė Sarbievijus 45 m. amžiaus, 1640 m. balandžio 2 d. Palaidotas Varšuvoje.

Retas poetas taip išgarsėjo kaip Sarbievijus. Jo poezijos pasiekimas gyvam esant, o taip pat ir po mirties, buvo tiesiog stebėtinas. Jo „Lyrikų knygos“ susilaukė virš penkiasdešimt leidinių. Visa Europa žavėjosi Sarbievijaus poezija, kai kuriais atžvilgiais statė ją aukščiau už Horacijaus kūrybą. Vokiečiai, danai, prancūzai, anglai, vengrai, lenkai šlovino „garsiausią savo laikų lyriką“. Rubensas piešė jo knygoms vinjetes.

Jo poetika „De perfebta poesi“ („Apie tobulą poeziją“) suteikė autoriui poezijos teoretiko vardą.

Tačiau visa ta Sarbievijaus kūrybinės veiklos dalis, kuri taip aukštai iškėlė poetą jo bendraamžių akyse, pelnė jam titulus ir laurus, ilgainiui pasirodė esanti menkavertė. Sarbievijus kaip poetas išliko tuose kūrinuose, kur jis stengėsi išsiveržti iš savo luomo kiauto ir laikotarpio padiktuotų rėmų, kur jis bandė ieškoti pastovesnių, esmingesnių poetinio įkvėpimo akstinių. Tuo būdu atsirado eilė kūrinių, kurie nestokoja savo poetinio skambumo ir šiandien.

Atmetus visas religines apnašas bei proginę pritaikomąją poeziją, lieka dar stambokas kūrinių pluoštas, kuris išskiria poetą kaip savitą grožio atskleidėją, atspindi jo santykį su pagrindiniais to meto gyvenimo reiškiniiais, parodo jų prieraišumą prie savo krašto, jautrumą lietuviškos gamtos grožiui, patriotinius jausmus. Žavi taip pat nuoširdūs, gilūs filosofiniai jo mąstymai apie šlovės ir žmogaus dalios nepastovumą, apie amžiaus negandas – karus, dvasinės ir medžiaginės kultūros žlugimą, nelaimes ir vargus, kurie vertė poetą ieškoti išeities, taikių priemonių konfliktams tarp valstybių išspręsti.

M. K. Sarbievijus, populiariausias to meto Europoje poetas, plačiai išgarsino Lietuvą, jos gamtos grožį, sostinę Vilnių ir kitus miestus, naujomis, teisingesnėmis spalvomis nupiešė lietuvių buitį, būdą, papročius. Liaudies pramogos ir apeigos medžioklių, žūklės metų ar baigus darbymetę, kupina lyrikos gamta bene pirmą kartą taip stipriai nuskambėjo poezijoje, nauja šviesa nušvietė Lietuvos gyventojus, jų buitį ir aplinką. Šiais posmais jis įdomus ir mūsų laikams, o pasakojimą apie šį savitą, įdomų poetą norėtusi užbaigti jo paties žodžiais, kurie gimė M. Sarbievijui žvelgiant nuo Medžiokalnio į Kražius:

„Kražiai, Kražiai! – skardėjo krūmynai ir uolos,

„Kražiai!“ Garsiai suriko tyroji Kražantė,

O jos aidą miškai į tolybes nurito“

Taip poeto balsas į laiko ir nuotolių tolybes nurito mūsų gimtųjų vietų garsą.

Mūsų gimtąjį rajoną išgarsino ir kitas, nemažai pagarsėjęs kultūros veikėjas, mokytojas žemaitis **Liudvikas Jucevičius** (1813–1846).

Tarp Kelmės ir Vaiguvo įsikūręs nedidelis kaimelis Pakėvis. Gal jo ir neminėtume, tuo labiau nežinotų šio vardo visa Lietuva, jeigu ne tai, jog praeitame amžiuje ten nebūtų gimęs ir augęs garsus tautosakininkas, etnografas ir literatūros istorikas Liudvikas Jucevičius. Gimė bežemių bajorų šeimoje. Pakėvio dvare, iš mažens bendravo su baudžiauninkų vaikais, gerai mokėjo lietuvių kalbą, mėgo klausytis liaudies pasakų, padavimų ir dainų. Jų poetinis grožis paliko Jucevičiui gilų įspūdį visam gyvenimui. Jucevičiaus tėvas domėjosi etnografija, buvo surinkęs šiek tiek medžiagos apie lietuvių valstiečių papročius, tad ir sūnus anksti pamėgo šią sritį.

Jucevičius mokėsi Kražių mokykloje (1823–1829), o paskui stojo į Vilniaus universiteto medicinos skyrių. Šią profesiją pasirinko todėl, kad neturėdamas jokio turto manė lengviau pragyvensąs. Šiaip jis labiau mėgo literatūros dalykus, kurių vogčiomis klausė kituose universiteto skyriuose. 1831 metų sukilimas nutraukė Jucevičiaus studijas, o caro valdžiai universitetą uždarius, į atidarytą Medikų-chirurgų akademiją jis negrįžo. 1834 m. įstojo į Vilniaus Kunigų seminariją, vėliau į Dvasinę akademiją, kurią baigė 1838 metais. Vėliau, pamilęs merginą, Jucevičius kunigybę metė ir sukūrė šeimą, nors dėl to teko pareiti į provinciją ir turėti didelių nemalonumų.

Jucevičius, savo raštus pasirašinėjo daugiausia Liudviko iš Pakėvio slapyvardžiu, paliko nemaža reikšmingų darbų: lietuvių tautosakos rinkinių, etnografinių studijų, keletą straipsnių apie lietuvių literatūrą ir atskirus rašytojus, vertimų. Jo raštuose atsispindėjo kai kurie romantizmo bruožai. Jucevičiaus tyrinėjimų interesai apėmė svarbiausias lietuvių dvasinio gyvenimo sritis ir pirmiausia – folklorą ir etnografiją. Jis išleido du tautosakos rinkinius: „Lietuvių dainos“ (1844) ir „Lietuvių liaudies priežodžius“ (1840), kuriuose iškėlė lietuvių liaudies kūrybingumą, jos dainų grožį, pasmerkė baudžiavinę santvarką. Taip pat pasirodė ir dvi knygos etnografinio pobūdžio „Žemaitijos atsiminimai“ (1842) ir „Lietuva“ – tai autoriaus kelionių po Žemaitiją įspūdžiai – šiame veikle autorius kalba apie Žemaitijos ekonomines ypatybes, žmonių papročius, pasakoja atskirų vietovių istoriją ir pan. Savo įspūdžius Jucevičius perpina padavimais (pav. apie Jūratę ir Kastytį), pasakojimais (pav. apie Šatrijos kalną), kuriuose greta padavimų jis perteikia ir dokumentų, rodančių kaip dar XVI a. degindavo moteris, vadinamas raganomis.

Daugelyje knygos vietų Jucevičius sukūrė tikrai spalvingų, puikių ir poetiškų gamtos vaizdų (Šatrijos kalno, Baltijos jūros aprašymai), nuspalvintų jausminga romantika. Knygoje yra daug tikroviškų, realistiškai nutapytų vaizdų, pavyzdžiui, Šiluvos mugės vaizdai. Rašytojas, su šypsena rodydamas viešpataujančios klasės atstovus nuteikia ir skaitytoją juoktis iš jų tamsumo, pasipūtimo. Jucevičius tam tikrais atvejais negaili karčių žodžių išnaudotojams feodalams, nors niekur neskatina valstiečių kovoti su dvasininkais. Aplamai, Jucevičius nenurodo išėties iš baudžiavinės santvarkos blogybių,

o greta užuojautos liaudžiai jo veikaluose vietomis užtinkame ir nuolankumo feodalinei diduomenei. Taigi, Jucevičiaus veikalai turi savo laikotarpiui būdingo ribotumo, bet pagrindinė jų tendencija – kelti liaudies vertę, tyrinėti jos kultūrą – yra pažangi. Reikšminga ir tai, kad Jucevičius savo veikaluose tautosakos ir etnografijos klausimais į daug ką žiūri ne tiek mokslininko – tyrinėtojo, kiek literato – menininko akimis ir gausiai liaudies poetinės kūrybos. Jo veikaluose daug lyrinių nukrypimų, poetiškų apmąstymų, aprašymų. Visą tai Jucevičiaus veikalus artina prie grožinės literatūros.

Jucevičius buvęs be galo jautrios sielos, gana nelaimingas žmogus. 1842 metais rašytuose „Žemaičių žemės prisiminimuose“ jis tiesiog nostalgiskai įamžino gimtąsias vietas: „Sveikinu jus, gimtieji mano nameliai Pakėvėje! – rašo L. Jucevičius – juose išvydau pirmą kartą dienos šviesą, jūmyse pirmu kūdikio šypsniu pasveikinau šį pasaulį, tokį man kitados buvusį gražų, tokį linksmą. Po jūsų kukliu stogu žengiau savo netvirtus žingsnius, iš jūsų bėgdavau į Darbenio kalną, vadinamą, pasak liaudies padavimo, įžymaus kitados žemačiaus žemės didžiavvyrio dainiaus vardu (...). Po jūsų stogu, mieli mano nameliai, girdėjau ne sykį pasakojant apie Užvarmio miškus, apie neišbrendamus klampynus ir pelkes, apie tuos miškus, kur lindėjusios raganos ir laumės (...). Per tuos pačius kraupius Užvarmio miškus ir liūnus, kai vėliau išaugau į stamantrų jaunikaitį,ėjau ne sykį, su viltimi širdyje“.

Turbūt nedaug rasime rašytojų, taip šiltai nupiešusių konkretų gimtinės paveikslą. Aštuonis savo gyvenimo saulėlydžio metus (1866–1874) Pakėvyje praleido ir literatas bei veikėjas **Karolis Brunas Rimavičius**, sukūręs eilėraščių „Ubagų balius“, išvertęs į lietuvių kalbą „Dūmojimą prasčioko“, „Trims užklausimais“ ir kt.

Palikę Pakėvį, persikelkime į Kražius. Apie šio miestelio reikšmingą vaidmenį lietuviškos raštijos vystymuisi taip pat nebereikia atskirai kalbėti – jis suprantamas kiekvienam lietuviui.

XIV a. Kryžiuočių karo keliu aprašymuose minima čia stovėjusi pilis. Medžiokalnyje buvęs šventas ažuolynas, kuriame gyvenusi medžioklės ir miškų globėja, dievaitė Medinė. Ažuolyne jos garbei vaidilutės kūrenusios šventąją ugnį. Įvedus Žemaitijoje krikščionybę, Medžiokalnio ažuolynas buvo iškirstas, o stabmeldžių aukuro vietoje 1413 m. Vytautas pastatydino pirmąją katalikų bažnyčią. Kražiai tapo vienu iš septynių Žemaitijos valsčių centrų. Nuo 1566 m. jis pavieto centras. Čia rinkdavosi Žemaitijos bajorų seimeliai. XVI a. pabaigoje Kražiuose įsikūrus jėzuitams, ši vietovė tapo katalikų reakcijos židiniu Lietuvoje: veikė keli vienuolynai, net keturios bažnyčios. Čia altarista dirbo vienas iš Lietuviškosios raštijos pradininkų – M. Daukša.

Kražiai didžiuojasi turtingomis Švietimo tradicijomis. Manoma, kad jau XVI a. pradžioje čia buvo įsteigta pradinė mokykla, o 1570 m. – dvasinė seminarija, kurioje mokėsi istorikas A. Kojalavičius – Vijūkas, ir, kai prisimenama, poetas M. Sarbievijus.

1614 m., Kražiuose buvo įkurta aukštesnioji mokykla vadinamoji kolegija. Joje mokėsi įžymūs XIX a. lietuvių kultūros veikėjai – S. Stanevičius D. Poška, L. Jucevičius, broliai Juškos, Bromas Gužutis. Nuo to laiko Kražiai ir pradėjo garsėti kaip žymus Žemaitijos mokslo centras.

Maždaug tuo pačiu laiku, šešis metus gimnazijos kapelionu dirbo **M. Valančius**. Kas žino kiek giliai, be jau nagrinėtų autorių, į minėtų autorių sielas įsirežė senieji Kražiai, bet šiaip ar taip tai buvo tarsi jų viena iš gyvenimo pakopų, be kurio neįmanoma stiebtis aukščiau.

S. Stanevičiaus gyvenimo dalis prabėgo Žemaitijoje. Ir kilęs jis iš kaimyninio mums Raseinių rajono iš Kanapėnų kaimo, esančio netoli Viduklės. Gimęs neturtingu bajorų šeimoje, Stanevičius turėjo pasikliauti vien savo jėgomis skintis kelią į gyvenimą. Ir Kražių gimnaziją jis baigė, tuo pat metu turėdamas užsidirbti sau lėšų pragyvenimui. Nebaigęs šią gimnaziją, studijavo Vilniaus universitete klasikinę filosofiją ir naująsias kalbas bei literatūrą. Tuo metu universitete vyravusios demokratinės filomatų-filaretų idėjos paliko savo antspaudą besiformuojančioje Stanevičiaus asmenybėje visam amžiui. Baigęs universitetą S. Stanevičius dar keletą metų gyveno Vilniuje, kur uždarbiaudamas privačiomis pamokomis, ruošė lituanistikos darbus. Gyvendamas Vilniuje, o po to Žemaitijoje S. Stanevičius toliau tęsė lituanistikos studijas. Moksliniais tikslais apsilankė Kenigsberge, kur susipažino su L. Rėmu. Paskutiniuosius gyvenimo metus jis paskyrė lietuvių senovės ir mitologijos tyrinėjimams, palaikydamas ryšius su kitais to meto žymiais Lietuvos istorikais. Gyveno jis Raseiniuose, kur kurį laiką buvo tarnautoju, po to persikėlė į Švėkšną (dabar – Šilutės raj.) kur ir mirė.

S. Stanevičiaus literatūrinis palikimas labai negausus, būtent šešios pasakėčios, odė išspausdinta 1829 m. Vilniuje kartu su K. Donelaičio pasakėčiomis. Tačiau yra pagrindo manyti, kad buvo jo kūrinių, rašytų dar prieš spausdintuosius ir, kad spausdinant buvo daroma atranka.

Vienas pirmųjų Stanevičiaus kūrinių buvo odė „Šlovė Žemaičių“ (1823 m.) Šioje odėje ryškiai atsispindėjo Vilniaus universiteto žemaičių studentų patriotinė ir demokratinė dvasia. Odė išgarsino žemaičių studentus, susirūpinusius lietuvių tautos nacionaliniu jausmo stiprinimu bei liaudies švietimu, ir išreiškia programinius jų sūkius: kelti lietuvių kalbą ir kultūrą, stengtis atstatyti lietuvių tautai padarytą žalą, didžiuotis Lietuvos praeitimi, rūpintis liaudies švietimu, kultūrinio jos lygio kėlimu.

Stanevičius savo odėje žemaičių studentų nuotaiką išreiškė su nemaža menine jėga. Patriotinio entuziazmo pagautas, poetas mato žemaičius gyvenant vienu jausmu, mato šitą sąjūdį apimant visą Lietuvą:

Tarp žemaičių vis atgijo.

Garbė tėvų ir liežuvis,

Meilė tarp jų išsiliejo

Prasidžiugo ir lietuvis.

Norint suprasti istorinę Stanevičiaus odės reikšmę, reikia žinoti, jog daugelis lietuvių tautą tuomet laikė žuvusia ir nenorėjo pripažinti jokių teisių lietuvių kalbai. Net ir A. Mickevičius tuo metu rašė, kad „Lietuva jau yra visiškai praeityje“. Praeitis, kuri odėje taip iškeliamas, nėra pasyvaus gerėjimosi ar bajoriško didžiavimosi dalykas, bet paskatinimas į visuomeninį darbą.

Greta pažangaus momento „Šlovėje žemaičių“ reiškiasi ir Stanevičiaus ribotumas. Odėje nekeliamas liaudies vaidmuo, pagrindine jėga laikoma inteligentija, idealizuojama feodalinė praeitis.

Labiausiai S. Stanevičius išgarsėjo savo pasakėčiomis. Jo pasakėčios pasižymi originalumu. Tik dvejuose pasakėčiose („Lapė ir juodvarnis“, „Lapė ir žąsys“) Stanevičius panaudojo Ezopo pasakėčių motyvus. Tačiau ir ezopinius motyvus jis traktuoja originaliai skirtingai negu kiti šiuos motyvus naudoję rašytojai. Tai ypač būdinga pasakėčiai „Lapė ir žąsys“, kurioje visai originaliai įvesta žąsų alegorija (Ezopo pasakėčioje – vynuogės).

Kitų keturių Stanevičiaus pasakėčių („Žmogus ir levas“ „Erelis, karalius paukščių“, „Arklys ir meška“) motyvai iš dalies paimti iš lietuvių liaudies pasakų bei pasakojimų, iš dalies paties poeto sukurti.

Reikšmingiausios Stanevičiaus pasakėčios yra „Aitvaras“ ir „Arklys ir meška“. Lyginant su „Šlove žemaičių“, šiose pasakėčiose reiškiamos dar pažangesnės idėjos. Jose Stanevičius vaizduoja to meto Lietuvos valstiečių buitį, reiškia jų interesus ir siekius.

Be grožinės kūrybos Stanevičius nuveikė didelį kultūrinį – šviečiamąjį darbą. Šiais savo darbais Stanevičius daugiausia pasireiškė gyvendamas Vilniuje.

Vieni reikšmingiausių Stanevičiaus parengtų leidinių yra lietuvių liaudies dainų ir jų melodijų rinkiniai – „Dainos žemaičių“ ir „Pažymės žemaitiškos gaidos“.

Abiem šiais rinkiniais Stanevičius išaukštino ir „prastųjų žmonių“ poetinę kūrybą, palygino ją „mokytų galvų“ kūriniais. Šie rinkiniai rodo, kad jų sudarytojas gerai pažino bei suprato to meto liaudies gyvenimą ir kūrybą.

Dėl pažangaus idėjinio turinio, realistinių tendencijų, aukšto meninio lygio, dėl glaudžių ryšių su tautosaka Stanevičiaus grožinė kūryba užima reikšmingiausią vietą XIX a. pradžios lietuvių literatūroje – idėjiniu-meniniu atžvilgiu, ji išlieka vertinga ir mūsų laikais.

D. Poškos gyvenimo kelias taip pat vingiavo po Žemaitiją užsukdamas ir į dabartinį mūsų rajoną.

Gimė jis Skaudvilės apylinkėse (dabartiniame Šilalės rajone) smulkių dvarininkų šeimoje. Mokėsi jėzuitų kolegijoje, pradėjo praktiką pas advokatą ir iki 1821 m. tarnavo Raseinių teisme. Šalia tarnybos jis užsiiminėjo ir ūkininkavimu: gimtose vietose pirko dvarelį ir gyveno jame iki savo dienų galo. Poška buvo plačių pažiūrų ir didelių dvasinių poreikių žmogumi: visuomeniniu ir kultūros veikėju, literatu. Jis karštai domėjosi lietuvių liaudies istorija, jos dvasine kultūra. Kolekcionavo senienas – archeologinius radinius, ginklus, pinigus, knygas. Nupjovęs didžiulį džiūstantį ažuolą ir išskaptavęs jo liemenį, jis įrengė namelį, pavadindamas jį „Baubliu“, čia 1812 m. jis įkūrė pirmąjį Lietuvoje senienu muziejų, kuris greitai įgavo platų garsą ir suvaidino didžiulį propagandinį vaidmenį, žadindamas lietuviuose pagarbą praeičiai, norą ją tyrinėti. Poškos baublys ir senienu rinkinys daug kartų buvo minimas ir aprašinėjamas ano meto Vilniaus žurnaluose ir kituose leidiniuose. Baublį įamžino A. Mickevičius „Pono Tado“ poemoje (IV kn.):

Ar gyvas dar Baublys, kurio liemens drūtumas

Senatvėj taip išpurto, lyg erdviausias rūmas?

Ten dvylika žmonių prie stalo sėst galėjo.

Poška palaikė ryšius su lenkų ir rusų mokslininkais, kurie domėjosi lituanistikos klausimais – su J. Leleveliu, T. Čackiu, N. Rumiancevu ir kt. Pastoviai bendravo ir susirašinėjo su savo bendraamžiais ir jaunesniais lietuvių literatais, buvo jų globėju.

Rašė Poška lietuvių ir lenkų kalbomis, bet beveik nieko nespausdino. Dalis jo kūrinių originalų ir vertimų dingo. Išlikęs literatūrinis palikimas – tai istoriniai, filosofiniai ir meniniai kūriniai. Jis statėsi sau kaip mokslininkui ir rašytojui – uždavinį sukurti šalies istoriją. Jis rinko istorinę medžiagą ir pats rašė apie Lietuvos praeitį, apie jos etnografiją ir mitologiją. Jį taip pat jaudino ir kalbotyros dalykai. Būdamas jau garbaus amžiaus, Poška imasi sudarinėti didelį lenkų – lietuvių žodyną. Labiausiai reikšminga jo dalis – frazeologija ir literatūriniai pavyzdžiai.

Šios iliustracijos – nedidele savo apimtimi originalūs arba verstiniai eilėraščiai – sudaro nemažą Poškos poetinės kūrybos dalį. Jo poezijoje skamba patriotiniai motyvai – jis

moko gerbti lietuvių liaudies praeitį, mylėti gimtąją kalbą, smerkia baudžiavinę santvarką, išjuokia valdančiuosius sluoksnius, ne be skepticizmo žiūri į bažnyčią ir religiją.

Pats žymiausias Poškos kūrinys – „Mužikas Žemaičių ir Lietuvos“: (išspausdintas 1896 m.) stimulu jam parašyti buvo lenkų kalba pasirodęs anoniminis kūrinys „Lenkų valstietis“. Prozos struktūra pagrįsta socialiniu kontraktu, pirmojoje jos dalyje – autoriaus monologe – šlovinamas valstietis, visų materialinių gėrybių kūrėjas, jo darbas – visuomeninės egzistencijos pagrindas. Antroji dalis – tai dvarininko baudžiavinio valstiečio dialogas, valstietis piešia savo elgetiško gyvenimo paveikslą, o dvarininkas reiškia jam sentimentalią užuojautą. Užbaigiama poema dvarininko monologu, iš kurio paaiškėja, kad jo humanizmas – tariamas, o užuojauta valstiečiui veidmaininga.

Poška suvaidino žymų vaidmenį XIX amžiaus pradžios lietuvių visuomenės minties vystymuisi. „Mužikas Žemaičių ir Lietuvos“ – vienas iš reikalingiausių to meto literatūrinių kūrinių, pasižyminčių pačiomis vertingiausiomis savybėmis – demokratizmu, visuomeniniu aktyvumu, liaudiškumu.

Broliai Antanas ir Jonas Juškos žinomi Lietuvai savo nuopelnais lietuvių kalbai bei tautosakos tyrinėjimuose. Kadangi jie originalios grožinės literatūros nekūrė, šį kartą plačiau apie juos nekalbėsime.

Šioje apžvalgoje nenagrinėjame ir Valančiaus gyvenimo bei kūrybos, nes neseniai esame paruošę atskirą šiam autoriui skirtą apžvalgą, pavadintą „Palangos Juzės“ kūrėjas.

Aleksandras Fromas – Gužutis (1832–1900) buvo pirmas lietuvių rašytojas, dirbęs dramaturgijos srityje. Jis – autorius tokių herojinių – istorinių dramų, kaip „Gedimino sapnas“, „Kauno pilies nugriovimas“, (1862) „Eglė“, „Naujapilio kunigaikštienė“ ir pjesių – folkloro, mitologine tematika „Eglė – žalčių karalienė“, „Rūmai ežero dugne“, o taip pat dramų ir komedijų moralinėmis temomis, skirtų gyvenamajai tikrovei pavaizduoti. Tragiškų aistrų susidūrimas Froma – Gužučio pjesėje linksta į melodramiškumą ir sentimentalumą. Romantiškoji romanizacija teigiamų, o neigiamų veikėjų nuvainikavimas, neretai atveda į schematiškumą, tačiau tai netrukdė pjesėms išeiti į to meto sceną ir naudotis žiūrovų antipatijomis.

P. Višinskio vardas glaudžiai susijęs su Šatrijos Raganos ir Žemaitės likimais. Vargu ar šios moterys būtų tapusios rašytojomis, jeigu ne Višinskio paskatinimas, nuolatinė jo parama. Visi kartu šie trys žmonės glaudžiai susiję su Užvenčiu – dar vienu šviesiu žiburiu mūsų rajono praeities istorijoje.

„Niekur nerasiu geresnės vietos, kaip Ušnėnai“, – rašė P. Višinskis. Čia jis ir gimė 1875 m. Ir šiandien Ušnėnuose dar rasime žiogrių tvorą aptvertą šiaudastogę trobą, su šulinio svirtimi kiema, tai P. Višinskio namas – muziejus.

Tačiau aplink dygsta mūriukai, tiesiasi nauji keliai, ir senąjį kaimą mena tik patys seniausieji. Jų pasiklausius, matyt, ir rašytojui **A. Sprindžiui** pavyko taip puikiai perteikti anų metų Ušnėnų vaizdą.

„Ušnėnų sodą – prie pat Užvenčio – Šiaulių vieškelio. Važiuojant į Šiaulius, dešinėje atsisuka siauras keliukas – ulyčia. Iš abiejų pusių žiogrinis statinis gulsčiom kartim užšautos tvoros, o už jų – tamsios trobų akys, medžiai, nusvirę į gatvę, kur net vasarą pavėsyje telkšo purvynai. Trobos sulinkusios, šiaudiniais stogais. Viena netoli kitos – su kaimynu nuo slenksčio gali šnekėtis. Už sodo galo netoliese raitosi Venta, pačioj pašonėj – Ušna, nedidelis užgožtas gluosniais ir žilvičiais upelis (...). Dvarų žemės laikė apgaubusios Ušnėnus, nykų, lygumose kūpsantį kaimą, kur nei širdžiai pasidžiaugti, nei akiai pasigrožėti. Vien drėgnos lygumos, vien pažliugusios lankos – ventos. Prasti keliai, rudenį neišvažiuojami, neišplaukiami“.

Štai tokiam kaimė gimė literatūros istorikas ir publicistas Povilas Višinskis, per savo neilgą 31 metų gyvenimą, nuderbęs didelius darbus, pažadinęs kūrybai ir jautriam žodžiui palydėjęs Lazdynų Pelėdą, G. Petkevičaitę – Bitę, Jovara, J. Biliūną, Šatrijos Ragana, o svarbiausia – Žemaitę.

Dažnai lankydavęsis P. Višinskis Ušnėnuose, ir jis jam visada buvę be galo brangūs ir mieli, tarsi prieplauka audrų blaškomam laivui. P. Višinskį likimas pakankamai blaškė po margą pasaulį (gimė Ušnėnuose, mirė Berlyne, palaidotas Vilniuje). Kelmiečiai itin brangina šio kultūros veikėjo atminimą, nes jo dėka pas mus savo kūrybinį kelią pradėjo ir vėliau tapusi klasike Julija Žemaitė, ir romantiškoji Šatrijos Ragana.

Marijos Pečkauskaitės – Šatrijos Raganos (1877–1930) atminimui paskyrė vieną savo eilėraščių šiuolaikinė lietuvių poetė J. Vaičiūnaitė, tuo eilėraščiu, tarsi nukeldama mus į tuos laikus bei tą aplinką, kurioje gyveno trapi ir ilgesingos sielos rašytoja nuo Užvenčio:

*Kokia graži tu pareini
iš jau nudžiūvusiu pageltusių rožynų,
palikusi baltą saulės skėtį
ant žolės prie begalinių tvenkinių,
kur tik einu irisų auksas
ir arklys tuščioj ganykloj.....*

*Negrįžimų
alėjomis sutemusiamė sename dvare
aš pas tave einu.*

Savo visuomeninėmis pažiūromis Šatrijos Ragana buvo katalikiškosios ideologijos atstovė. Kilusi iš sulenkėjusių dvarininkų, ji įsijungė į aktyvią nacionalinio išsivadavimo veiklą, suaktyvėjusi su radikaliai nusiteikusia studentija (ypač P. Višinskiu, tarp jo ir jaunutės Marijos buvo išsižiebusi tyra, romantiškoji pirmoji meilė. Vėliau šiuos du žmones išskyrė skirtinga pasaulėžiūra), tačiau gilesnį antspaūdą jos pasaulėžiūroje paliko inteligentiškos ir giliai religingos motinos įtaka ir pedagogikos studijos Ciuriche pas profesorių F. Fersterį, kurio idealistines koncepcijas ir kūrinius vėliau ji platino Lietuvoje. Skelbdama aukštus idealus, Šatrijos Ragana matė jų įgyvendinimo kelią ne kovoje, be krikščioniškųjų dorybių ir humanizmo platinimo. Ir savo kūryba ji siekė ne tiek nuvainikuoti blogį, kiek propaguoti grožį, kilnumą, dvasinį žmogaus tobulumą. Užjausdama nuskurdusius ir užguitus valstiečius, ji tuo pat metu atmetė radikalias socialines idėjas dėl jų revoliucinio ir ateistinio pobūdžio.

Rašytojos talentas padėjo Šatrijos Raganai peržengti savo ideologijos rėmus, jos kūryba paženklinta savitumo bruožų. Buitinę, valstietiškąją lietuvių prozą ji ėmė įvesti į lyrinio psichologinio pasakojimo vagą. Kritiškas nacionalinio išsivadavimo judėjimo apmąstymas, ieškojimas būties prasmės, jautrus požiūris į gamtą ir grožį, lyriniai apmąstymai, romantiškai paslaptingas nusiteikimas, lengva, žavi frazė – visa tai suteikė jos kūrybai patrauklumo, nežiūrint į tai, kai kurių emocijų asmeniškumą, sentimentalumą, nepakankamai atskleistus charakterius ir tarpais pernelyg atvirą didaktiką.

Šatrijos Raganos talento ir pasaulėjautos ypatumai ypač aiškiai atsiskleidė apysakos „Viktutė“ (1903), „Vincas Stonys“ (1906), „Sename dvare“ (1922). „Viktutė“, parašyta dienoraščio forma, padėjo pagrindą lietuviškai lyriškajai – psichologinei prozai, kuri vėliau suklestėjo J. Biliūno, Vaižganto, J. Šeinius kūryboje. Apysakos centre konfliktas tarp visuomeninės pareigos ir asmeninės laimės siekių. Viktutė, paskendusio skolose dvarininko duktė, atsisako muzikantės karjeros, sugrįžta į kaimą, padeda tėvams tvarkyti ūkį, veda pokalbius su samdiniais, juos šviečia. Toliau problema sudėtingėja: herojė jaučia, kad šis kelias veda ją ne tik į paprastą liaudį, bet ir į naciją – jai reikia iš sulenkėjusios dvarininkės pavirsti į lietuvę. Tikėjimas nacijos ateitimi – štai pagrindinis apysakos patosas. Vienok patriotizmas neužpildo visos herojės sielos: joje pabunda meilės ir asmeninės laimės ilgesys. Tai užsimezga kolizija, kuriai vystantis Šatrijos Ragana pasirodo esanti gilia psichologe ir jautria lyrike, nors konflikto išsprendimas idiliškas ir

dirbtinas: herojė sutinka idealų jaunikį, su kuriuo tikisi būti laiminga ir tarnauti visuomenei. Dėl šitokio schematizmo „Viktutė“ tuometinėje spaudoje buvo sutikta gana prieštaringai, nors nuoširdumas, poetiškumas ir pasakojimo žavumas visiems imponavo.

Pats reikšmingiausias ir sudėtingiausias Šatrijos Raganos kūrinys – apysaka „Sename dvare“, parašytas pirmojo pasaulinio karo metais. „Senajame dvare“ pasakojimas apie idilišką vaikystę atskleidžiant autobiografinį charakterį. Kaip jaudinantis išdraskyto lizdo vaizdas ir leidžia autorei apmąstyti istorinėje perspektyvoje XIX a. pabaigos įvykius, santykius tarp kaimo ir dvaro, paliesti „amžinašias problemas“, gyvenimo prasmės ir mirties, gėrio ir grožio, žmogaus santykio su gamta. Tikrovė apysakoje pamatyta, jautrios išpūdžiams, aštuonmetės mergaitės akimis. Šatrijos Ragana pavaizdavo čia gyvenimą dvare ne socialiniu, o kultūriniu ir doroviniu aspektu, keldama dvasinių vertybių problemą. Dvarininkai palaikantys nacionalinį judėjimą ir ištikimi demokratiniais idealams yra (*užsitarnavę*) autorės simpatijų.

O ta dalis dvarininkijos, kuri pilna ambicijų, neturinti dvasinės kultūros, plačių interesų, iš aukšto žiūrinti į valstiečius, aprašoma su aiškia ironija, kurią rašytoja išreiškia, parodydama šitų žmonių pasitenkinimą savimi, demonstruodama jų lenkišką žargoną. Dorovinių vertybių išikūnijimu iškyla apysakoje pasakotojos motina – tarsi romantikė, filantropė gyvenanti muzikos ir literatūros pasaulyje, visur ieškanti aukštesnės prasmės, žmogiškumo, po išorine rimtimi slepianti ilgesį, nepasitenkinimą, gilią rezignaciją. Mirtis, kaip išsivadavimas iš žemų instinktų ir varginančios kasdienybės, mirties baimės nugalėjimas, ilgesys kažko abstraktaus sudaro filosofinį apysakos branduolį, kuriam išryškinti Šatrijos Ragana sukaupia ne tik fantaziją (motinos sapno aprašymas), pastabumą (poetiški peizažai ir intelektą, motinos pokalbiai su vaikais apie gyvenimo prasmę), bet ir literatūrinį išprusimą (citasos iš biblijos ir lenkų poezijos). Žemiško gyvenimo laikinumo ir jo nepastovumo motyvas, melancholiškos artėjančios rudens spalvos ir nuotaikos, paslaptingas šešėlių žaidimas, prieblandos, ilgesingos svajos ir t.t., šį kūrinį daro artimą ne tik romantizmo, bet ir simbolizmo bei impresionizmo estetikai. Dar ryškiau šios savybės iškilo apsakyme „Mėlynoji mergelė“ ir simbolistinėje dramoje „Pančiai“ kur adoruojama tauri meilė ir smerkiamos žemos aistros.

„Sename dvare“ susikoncentravo būdingiausias rašytojos stiliaus savybės – psichologiškumas, pasakojimo lengvumas ir laisvumas, muzikalumas. Didžiausio stiliaus grakštumo ji yra pasiekusi viename paskutiniųjų kūrinių novelėje „Irkos tragedija“, kuri įeina į lietuvių novelistikos aukso fondą.

Šatrijos Raganos kūryba sudarė žymią dalį tradicinės literatūros klodo, egzistavusio XX a. pradžioje.

Su Kelme glaudžiai yra susijęs ir **Broniaus Laucevičiaus – Vargšo** (1885 – 1916) vardas. Būsimasis rašytojas pažangias pažiūras ir revoliucinį nusiteikimą perėmė iš tėvo, neturtingo Kelmės amatininko. Sunkiai, versdamasis ir keliaudamas iš vietos į vietą (mokėsi Lomožoje, su teatro trupe apvažinėjo daug Rusijos miestų, paskui dirbo tuometiniame Lietuvos pramonės centre Šiauliuose), Laucevičius – Vargšas turėjo progų ne tik pažinti gyvenimą, bet ir anksti įsijungti į revoliucinį judėjimą. Žandarų persekiojamas, jis 1903 m. pabaigoje išvyko į JAV, kur ir parašė beveik visus savo kūrinius. Mirė Čikagoje.

Laucevičiaus – Vargšo dramoms ir apsakymams, smerkiantys išnaudojimą, buržuazinės inteligentijos renegatiškumą, antisemitizmą, militarizmą, pasižymėjo itin aštrūs, bet neretai melodramiškais konfliktais, griežtais kontrastais, publicišku. Vienu dramų veiksmas tiesiogiai susijęs su revoliuciniais 1905 m. įvykiais („Paskutinė banga“, „Pirmieji žingsniai“), kitose dominuoja buitinės psichologinės ar moralinės problemos („Žmonės“, „Gdynės žaizdos“). Panašūs siužetai sudaro ir apsakymų pagrindą. Meniniu požiūriu rašytojo proza vertingesnė už dramaturgiją. Nors Laucevičius-Vargšas ir stokojo subtilesnės psichologo nuovokos ir vaizdingesnio žodžio, tačiau jo apsakymų demaskuojanti intonacija, ryškūs proletariato gyvenimo vaizdai, lietuvių emigrantų skurdo ir vargo paveikslai papildė literatūrą naujais motyvais.

Į šią pirmąją apžvalgos dalį sąmoningai neįjungtama Žemaitė. Jai, kaip ryškiausiai mūsų krašto literatūrinio gyvenimo švyturiui, iškelti numatoma paruošti ciklą savarankiškų darbų.

Apie tarybinio laikotarpio rašytojų gyvenimą ir kūrybą pasakoja antroji lit. apžvalgos „Jie gyveno ir kūrė mūsų rajone“ dalis.

II dalis

Literatūros apžvalga

Tarp Žemaitijos kalvelių, sraunių upių apjuosta Kelmės rajono žemė buvo dosni garsiais žmonėmis ne tik praeityje, kai į Kražius traukė šviestis beveik visi to meto žemaičių šviesuoliai – nemažiau ji brangi ir šiandieniniam lietuviui, iš čia kilusiam, išplaukusiam vėliau į plačius meno, literatūros, sporto ar kitų sferų vandenį. Antroji Žemaitė kol kas negimė nei Ušnėnuos, nei Kelmėj ar Užventyje, bet sėkmingai kopiančių į Parnasą kelmiečių galime priskaičiuoti ne taip jau mažai. Jie nėra garsiausieji tarp garsiųjų, tačiau savo kraštiečiams jie itin brangūs, nes vaikščiojo tais pačiais takais, kuriais bėgioja nauja kelmiečių karta, išugdysianti galbūt ne vieną garsų kūrėją.

1937 m. Ūpainių kaime gimė Buitkų šeimoje toks Jurgiukas, kuris buvo visai toks pat, kaip kiti kelmiečių vaikai, tik gal ilgiau užsižiūrėdavo į rudenį kaskart baltėjančius beržus, į žaidžiantį saulės šviesoje Kražantės vingyje upėtakį... Ir atėjo diena, kai tie vaizdiniai išsiliejo apsakymais, tapdami knygos „Pavasarių gimęs“ esme. (Buitkus J. Pavasarių gimęs. – V., 1972). Į rašytojų gretas Jurgis, matyt, atėjo dėsniai: baigęs vidurinę mokyklą, pasirinko studijuoti lietuvių kalbą ir literatūrą. 1961 metais paliko Vilniaus universiteto istorijos ir filologijos fakultetą kaip susiformavęs specialistas. Devynerius metus valgė pedagogo duoną (1961–68 – Žaslių vidurinės mokyklos direktoriaus pavaduotojas, 1968–70 mokytojavo Panevėžyje). Nuo 1970 metų pereina į žurnalistinį darbą: 1970–72 m. **J. Buitkus** – „Panevėžio tiesos“ redakcijos darbuotojas, o nuo 1972 iki šių dienų dirba žurnalo „Nemunas“ skyriaus vedėju. Pirmąjį grožinės literatūros kūrinį išspausdino 1968. „Pavasarių gimęs“ – pirmoji jauno autoriaus knygelė, kuri apima septynis „apsakymus: „Per balzganą rūką“, „Juodoji Jonės katė“, „Jauniškė“, „Saulė buvo ta pati“, „Pavasarių gimęs“, „Karšiukas“, „Vanduo su vyšnių krauju“. Tai epizodai iš jaunų žmonių, besistengiančių suprasti save ir juos supantį pasaulį, išsaugoti skaidrius ir nesudrumstus jausmus. Praėjo dešimt metų nuo pirmosios knygelės pasirodymo. J. Buitkaus pavardė ne taip dažnai šmėsteli periodikos puslapiuose, bet iš to, ką turime progos perskaityti, aiškėja, jog J. Buitkus ir toliau lieka ištikimas tai skaidriai versmei, kuri maitino jo ankstyvąją kūrybą – jis rašo apie žmogų, jautrų grožiui, žmogų, kurį žeidžia gyvenimo purvas ir neteisybė, ir kuris pajėgus išsaugoti savo dvasios skaidrumą, kokiose gyvenimiškose situacijose jis beatsidurtų.

Su Kelme savo laiku susilietė ir vieno iš vyresniosios kartos rašytojų – **Jono Graičiūno** biografija. Šis poetas (gimęs 1903 m. Tbilisyje) keletą metų mokytojavo buržuaziniiais laikais Kelmės progimnazijoje, o taip pat buvo jos direktoriumi. Po beveik 50-ties metų tarpo pernai (1981 metais) rašytojas atvyko į mūsų miestą dalyvauti Knygos šventėje ir iki ašarų susijaudino, matydamas kaip pajaunėjo ir pagražėjo tas kampelis, kuriame kadaise bėgo jo, tada dar jauno žmogaus, dienos.

J. Graičiūnas yra žinomas ir kaip vertėjas: išvertė tokius kūrinius, kaip A. Puškino „Borisas Godunovas“, A. Gribojedovo „Vargas dėl proto“, J. Trifonovo „Troškulio numalšinimas“, Š. Rustavelio „Karžygys tigro kailiu“ ir kt. Eilėraščius pradėjo spausdinti, būdamas 20-mečiu jaunuoliu – 1923 m. Jo lyrikai būdinga kaimo gamtos ir miesto motyvai, patetiškumas. Yra išleidęs septynis poezijos rinkinius. Nuolatinis „Poezijos pavasario“ dalyvis, dažnai spausdina naujus eilėraščius periodikoje.

1980 metais apie J. Graičiūno ryšius su Kelme rašė vietinis žurnalistas, „Komunistinio žodžio“ redaktoriaus pavaduotojas Br. Klimašauskas:

„Ant Vilbėno kranto, buvusio dvaro bravare įsikūrusioje progimnazijoje ketverius metus (1932–1936 m.) mokytojavo, vadovavo progimnazijai poetas Jonas Graičiūnas, – bene išpūdingiausiai įamžinęs savo kūryboje ir patį upelį. Tiesa, jis /.../ kažkodėl šį upelį vadina moterišku vardu – Vilbėna. Gal tai dėl rimo, o gal, kai naujasis žodis poetiškiau, švelniau skamba. J. Graičiūno eilėraštis, pavadintas „Kur Vilbėna vilbena“, kiek plačiau paliečia Kelmės dvaro bei jo parko istoriją, Tarybų valdžios metais upelio pakrantėse įvykusias dideles gyvenimo permainas:

Dabar, mačiau, tikrai – neliko nieko sena:

Linksmiau pro parką ten ir Vilbėna vilbena,

Ir paminklu kančių kelmiškiai šiandien laiko,

Tą bokštą prie vandens, pajuodusį nuo laiko...

Jei kartais vyksite pro Kelmės parką seną

Užsukit paklausyt, kaip Vilbėna vilbena.

Ne tiek jau daug tikrinių vardų, susijusių su mūsų gimtine, įvedė poetas į savąją kūrybą, tačiau, be abejo, eilėraščiai, rašytieji Kelmės laikotarpiu, gali būti įkvėpti Kelmės apylinkių gamtos, susitikimų su miestelio žmonėmis, jaunąja jo karta. J. Graičiūnas iki šiol Kelmėje turi savo buvusių auklėtinių, su kuriais įvyko išpūdingas susitikimas, 1981 m. poetui besisvečiuojant pas mūsų knygų bičiulius.

Labai šiltai mini tuos laikus, kai gyveno Kelmėje, poetas **E. Selionis**. (g. 1928 m. Kaune). Rašytojas tris metus dirbo rajone ligoninės vyriausiuoju gydytoju. Begyvenant Kelmėje, išvyta šviesą jo pirmoji knyga – poema– „Sąžinė“. Kelmėje jis būrė medikų saviveiklą, pradėjo naujos ligoninės statybą... „Ne kam kitam, o gydytojo praktikai esu dėkingas už galimybę pusmetį padirbėti plėšinių žemėje – Šiaurės Kazachstane, o vėliau trejetą metų viename gražiausių Žemaitijos rajonų – Kelmėje“, – rašo jis knygoje „Tarybų Lietuvos rašytojai“.

Poemoje „Sąžinė“ (1960) ir savo poezijos knygoje „Žvaigždėta žemė“ (V. 1964), „Raudoni medžiai“ (V. 1974) atsiremdamas į konkrečias gyvenimo realijas, poetas stengiasi išreikšti savo nuosavą patirtį ir išpūdžius, vienok dar dažnai nuklysta į retorinį aprašinėjimą. Poema „Sąžinė“, piešianti inteligentų iš mažo miestelio (gal būt Kelmės?), rašytojas be abejo negalėjo nebūti paveiktas tos aplinkos, kur dar tik formavosi jo talentas) gyvenimo, pagrįstu intriguojančiu siužetu ir detaliam nutapytomis buitės scenomis, knyga atstovauja populiariam tarybinėje poezijoje apysakos eilėse žanrui.

E. Selelionis – labai produktyvus poetas: šiandieninei kūrybai būdingas romantiškas pilietiškumas, darbo aukštinimas, dažna tema – medikų gyvenimas ir darbas. Greta poezijos, jis imasi žurnalisto apybraižininko plunksnos, rašo eilėraščius vaikams. Vis dažniau per radiją ir televiziją skamba dainos, sukurtos B. Selelionio tekstais. Poetas pastoviai dalyvauja kelmiečių knygos šventėse, palikdamas ne vieną autografa jį gerbiančių mūsų skaitytojų knygoje, o širdyse – šiltą prisiminimą apie poeta, praėjusį mūsų žeme.

Gal glaudžiau nei bet kurio kito su Kelme yra susijusi **Vlado Šimkaus** (g. 1936 m. Juciuose, Kelmės raj.) biografija. Kaime prie Kelmės iki šiol gyvena jo senutė mama, kurią poetas labai dažnai lanko ir, būdamas su ja pastoviai mintimis, aišku, nešiojasi širdy ir Kelmės paveikslą. Kelmėje V. Šimkus baigė vidurinę mokyklą (1956 m.) Taigi, Kelmė – gerai pažįstamas vaikystės ir jaunystės miestas, todėl net gatvės specialiai šiam miestui paskirtame eilėraštyje detalizuotos:

*Aš parvažiuoju. Kiek jau kartu –
Tarytumei į mano atmintį –
Parvaro iš ganyklų karves
Malūno ir Tarybų gatvėmis!
Nuo kapinių ateina prietema,
Vaikai „palendri“ žaisti ima
Ir dėl kiekvieno taško rėkauja,
Lyg žemės lemdami likimą.*

O pabaigoje poetas gražiai palinki:

Tavo dalia tauri ir aiški.

Tekia ir būk – viena iš šimto.

Vaikų žaidimams duoki aikštę

Ir iki soties – pieno šilto!

Ne kartą gyvo poeto žodžio klausėsi kelmiečiai įvairių literatūrinių bei kraštotyrinių renginių metu, ne kartą tikisi ir vėl susitikti su rašytoju, kaskart tvirčiau be įeinančiu į tarybinės lietuvių literatūros daugiabalsį kontekstą.

Vlado Šimkaus eilėraščiai – tai savotiška reakcija į lietuvių poezijos „Kosmini skrydį“, į sudėtingų metaforų „Statinius“, kurie įėjo į madą po E. Mieželaičio „Žmogus“. Pirmuosiuose mūsų kraštiečio eilėraščių rinkiniuose „Kranto kontūrai“. (V.,1963), „Geležis ir sidabras“ (V.,1968) nėra jokių simbolių. Poetinio pasakojimo tonas sąmoningai priartintas prie prozos, kad jame nebeliktų jokių pėdsakų nei romantinės ekstazės nei aukšto tribūninio patoso. V. Šimkus sugražina poetinei kalbai įprastinio pokalbio, tiesioginių klausimų, nutylėjimų, sušukimų intonacijas. Buitinė aplinka – ne tiktai pastovus vidinių pergyvenimų fonas, jis ne tiktai suteikia atspalvį lyrinėms emocijoms, bet ir yra pagrindinė jų priežastimi. Eilėraštyje viskas privalo būti daiktiška, apčiuopiama. Vienok, pastatęs šita konkretumo sieną, poetas tuoj pat ima ją griauti, ieškodamas neišmatuojamos begalybės. Juk, šalia duonos ir stogo virš galvos, žmogui reikia ir kažko idealaus, trokštamo, bet nepasiekiamo. Taip iškyla dviejų skirtingų dydžių susidūrimas ir krypčių judėjimas, kurie slypi V. Šimkaus lyrikos potekstėje, apsprendžia jos vidinį konkretumą, griežtai besikeičiančia tonaciją ir vyriškai santūrią dramatinę įtampą.

Dviejų priešingų planų priešpastatymas rinkinyje „Bitės pabėgėlės“ (V.,1973) atvedė V. Šimkų į psichologinį paradoksą, parodijos ir autoironijos elementų panaudojimą, pasisavindamas pačius labiausiai nuvalkiotus literatūrinės išraiškos vaizdinius, poetas lipdo iš jų eilėraščių, kuriame įkūnyti poetinio mąstymo stereotipai. Ypač efektingai, su tragediniu patosu, jis verkia dėl daugiažodiškumo, labiausiai paplitusios šiandieninės poezijos ydos:

Maldauju, broliai, popierių taupykim.

Naudokim daugtaškiu, taškų daugiau.

Lakoniškiau metaforas tapykim.

Viena kita detalė – ir baigiau.

Darbai raudote rauda „be ataskaitų.

Tušti ne tik stalai – tušti krepšiai –

O pats, kolega, šių nelaimių sąskaita
Kelinta epopėja jau rašai? (Eil. Sielos riksmas)

Ironiškuose V. Šimkaus eilėraščiuose mintis vystosi pačiomis netikėčiausiomis trajektorijomis, kad galų gale per kvailysčių ir absurdo bruzgynus atvestų skaitytoją į supratimą, kas yra tikroji vertybė. Paradoksas V. Šimkaus eilėraštyje – ne šiaip sau efektingas ėjimas arba aforizmas, tai vieninga psichologinė konstrukcija, bet pasukta netikėtu kampu, iki kraštutinumo išdidinta hiperbolė. Visi šie elementai, nauji lietuvių poetikai, o V. Šimkaus kūryboje jie organiškai susijungia su betarpiškumu ir psichologiniu impulsyvumu – tradiciniais lietuvių lyrikos pagrindais.

V. Šimkus yra išleidęs nemaža vertimų iš kitų (rusų, vengrų, čekoslovakų) kalbų. Paskutiniaisiais metais jis daug vertė Petefio eilėraščių, rengdamas eilėraščius šio vengrų poeto rinktinei, pasirodžiusiai 1980 m. (Petefio lyriką vertė ir kiti autoriai), išleido ir savo eilėraščių rinktinę „Nusileisk, dangau, ant žemės“. Per paskutinį savo susitikimą su Kelmės skaitytojais poetas prisipažino, jog per pastarąjį dešimtmetį mažai rašęs originalių eilėraščių, bet dabar jaučias poreikį prie jų sugrįžti. Taigi, tikimės, jog šią apžvalgą teks papildyti, aptariant pačius naujausius V. Šimkaus kūrinius.

Kelmiškis yra savo kilme ir žydų tautybės rašytojas **I. Meras** (išvykęs iš Lietuvos iš pradžių į Izraelį, o vėliau – į JAV.) Šis rašytojas begyvendamas Lietuvoje pasireiškė kaip gana produktyvus prozaikas. Knygoje „Geltonas lopas“, vaizduojančioje, kaip buvo susidorojama su žydų tauta, fašistinei Vokietijai okupavus Lietuvą. Kūrinys paremtas Kelmės realijomis. Romane-baladėje „Ant ko laikosi pasaulis“ (V., 1965) autorius apmąsto netolimą praeitį. Tačiau konkretūs istoriniai įvykiai tėra mažai paliečiami, jie – tik fonas prasmingam pagrindinės herojės gyvenimui pavaizduoti. Papasakodamas paprastos moters Veronikos gyvenimo istoriją, autorius jos paveikslu pavaizduoja liaudį – darbininkę, liaudį – maitintoją, ant ko ir laikosi pasaulis. Romanas „Lygiosios trunka akimirka“ pasakoja apie hitlerinės okupacijos metus, apie didelio masto getą, apie žmones, kuriuos rūstus laikas privertė nueiti sunkų fašizmo priespaudos kelią. Tai kūrinys apie meilę ir kovą, neapykantą ir pergalę, už kurią sumokėta itin brangia kaina. Romane „Mėnulio savaitė“ (V., 1971) vaizduojami sudėtingi žmonių likimai Antrojo pasaulinio karo metu. Kūrinio išeities taškas – nacizmo nusikaltimai. Romanas parašytas ne visai įprasta forma: situacijos sąlygiškos, bet kartu operuojama ir dokumentinė medžiaga. Savo kūrinio kelio pradžioje I. Meras rašė ir noveles – 1963 m. išleido jų rinkinį, pavadinta „Žemė visada gyva“.

Aptarę ryšius su Kelme tų rašytoju, kurių kūrybinė biografija tęsiasi jau apie 20 metų, sustokime ir ties tais vardais, kurie suskambėjo palyginti neseniai arba kurie dar tik pradeda belstis į mūsų buveinės duris.

Ypatingą vietą jų tarpe užima **Rimantas Kasparas**. Tai gana tragiško likimo žmogus, pasitraukė iš gyvenimo, teišgyvenęs tik 30 metų. Išugdė jį Šaukėnai – čia jis augo ir baigė vidurinę, čia tebegyvena Eimanto tėvai. Jo vardas gana dažnai švystelėdavo respublikinės spaudos puslapiuose: jaunas autorius rašė eilėraščius – ir kritikos darbelius, pripažinimo susilaukė būtent jų dėka. Eilėraščiais sunkiau sekėsi įtikinti redakcijų atsakinguosius sava tiesų tikrumu – pirmasis rinkinėlis tepasirodys tik dabar, jų autoriui jau besiilsint gimtojoje žemelėje.

...Rimantą knygos pavergė anksti. Godžiai žvalgėsi ir nešė į namus visas, kurios buvo mokytojo Č. Jasaičio vadovaujamojoje Šaukėnų vidurinės mokyklos bibliotekėlėje, o vėliau surado takelį į M. Kančelskienės namus. Ypač mėgo geografiją – net vienuoliktokai, „nesukirtę“ šeštoko, tardavo: „Kasparas miega ant žemėlapių...“ Literatūrinis išprusimas, meninė nuovoka greit išryškėjo mokinio rašiniuose, ir mokytoja M. Kančelskienė dažnam pastebėdavo: „Kritiškas požiūris, galėtų rašyti...“

Pavergė Rimantą viliojanti pažinimo šviesa. Knygos, knygos... Dirbo universiteto mokslinėje bibliotekoje, rašė recenzijas „Vagos“ leidyklai. Respublikinėje spaudoje vienas po kito pasirodė R. Kasparo kritikos straipsniai apie įvairių kartų mūsų satyrų, prozininkų ir poetų P. Raščiaus, R. Baltrušaičio, V. Misevičiaus, B. Bušnos knygas. Ypač darbingi buvo paskutiniai Rimanto gyvenimo metai: R. Kasparas premijuotas savaitraščio „Literatūra ir menas“ premija už geriausią jaunojo kritiko debiutą. 1979 metais perskaitėme ir įdomias, savitas šio literato humoreskas. Tų metų pradžia parnešė dar vieną gerą žinią: R. Kasparas priimtas į Vilniaus jaunųjų rašytojų sekciją.

Rimantui Kasparui rūpėjo lietuvių literatūra kaip visuma, kur kiekvienas veidas savaip įdomus ir brangintinas. Iš čia kilo jo iliuzija ir noras kritiškai išsiaiškinti ir išnagrinti bendrą nūdienį mūsų jaunųjų kūrybos lygį, tiksliau – įnoringą to lygio kreivę, kurioje jis aiškiai skyrė ir staigius talento blykstelėjimus, būtina meninę riziką, gaivų emocinį, nuoširdumą ir, antra vertus, apmaudžius intelektualinio diletantizmo duburius sklidinčius visa skandinavijos provincinės savimanos ir grupinės savigyros dumblo.

Bet labiausiai gal stebino vienas, vis retesnis mūsų dienomis bruožas: negailestingas požiūrio blaivumas derinosi ne su ironija, dvasiniu atšalimu ar tyčiniu atlaidumu, o priešingai – su žmogiškai šilta pagarba rašytojui, kas jis bebūtų – išgarbstytas klasikas ar visai nemadingas jaunasis. Kritikui Kasparui rūpėjo didžiąją tėkmę maitinantys intakai ir šaltiniai – gaivios, kūrybinės individualybės. Čia jis regėjo visuomenės dvasinio

peno bei savimonės versmes, jomis rūpinosi ir pagal išgales jas puoselėjo. Ne viena jo recenzija – tiek skelbta spaudoje, tiek vidinė, kuri, kaip jau buvo minėta, rengiasi išleisti pomirtinę Rimanto Kasparo poezijos bei kritikos knygą, – gražiai išsiskiria šiandieninės, gan ekstravagantiškos mūsų kritinės saviraiškos fone, tiesiog stebina savo idėjinės ir estetinės pozicijos rimtimi, dalykišku analitiniu pradū, visapusišku kūrinio svarstymu ir įvertinimu, įgimto takto jausmu, taršant netgi akivaizdžias kūrybines nesėkmes ar menines paklaidas.

Kartu Rimantas Kasparas buvo tikrai šiuolaikiškas žmogus, o ne knyginės oranžerijos kaprizingas, įmantrus gaivalas. Humanitarines iliuzijas turėjo atsverti natūralus lyrinis nerimas, dailią loginę harmoniją – maištingų nuotaikų verpetai ir net savigynos sarkazmas. Dėt to jam reikėjo savos kūrybos eilėraščių. Literatūra – kaip prirašyto popieriaus kalnai – jam negalėjo užstoti gyvenimo, gyvų žmonių, ir jo karšta siela troško kalbėti į žmones gajais poezijos ženklais.

Toks buvo jaunas poetas ir kritikas, kurio kelias gal būtų žymiai ankščiau įkopus į Parnasą, jeigu ne ankstyva mirtis, pastojusi jam kelią.

Beje, viename, iš eilėraščių R. Kasparas įamžino gimtųjų Šaukėnų ir Kelmės, kurioje taip pat dažnokai buvodavo, vietovardžius:

Šaukėnuos braška, Kelmėje gaudžia.

Čia daro varškę, ten sūrį spaudžia..

Venta liūliuoja, šniokščia Kražantė.

Antipasaulis. Kuriam užanty?

(.....)

Šniokščia pasaulis, poezija gaudžia

Ten daro varškę, čia sūrį spaudžia.

Nėris liūliuoja, supas Kražantė.

Antipasaulis – kieno užanty?

„Mūsų rajono literatūros mylėtojai tiek „Komunistiniame žodyje“, tiek respublikinėje spaudoje, skaito kelmiškio **Gedimino Griškevičiaus** kūrybą. Šis literatas, Šiaulių zonos jaunųjų rašytojų sekcijos narys, 1979 metais išleido pirmąją knygėlę – eilėraščių vaikams rinkinėlį „Saugosiu saulutę“. Rinkinėlis savo laiku buvo recenzuotas respublikinėje spaudoje: nei per daug girtas, nei per daug peiktas, užfiksuotas kaip apskritai teikiantis vilčių jauno autoriaus darbelis, nors ir neperaugęs tradicinės vaikiškų kūrinėlių sampratas, tačiau gebantis atkreipti dėmesį nuoširdumu ir betarpiškumu. G. Griškevičius rašo ir suaugusiems.

Mus, kelmiškius, ypač žavi G. Griškevičiaus nuolatinis dėmesys savam rajonui. Turbūt nė vienas kitas nėra į savo kūrybą įpynęs tiek Kelmės rajono vietovardžių, konkrečių žmonių vardų, kiek jis. Štai ciklas eilėraščių „Po Šaukėnų ažuolu“ („Kom. žodis“, 1977, vasario 17). Jame G. Griškevičius apmąsto šio miestelio istoriją, eilėraščiuose plazda gyva maišto dvasia, prieš ponus, prieš skurdą, vardan šviesesnės ateities.

Gilinimasis į liaudies gaivališką dvasią bei filosofinis jos apibendrinimas ryškus ir eilėraštyje „Kelmės akmentašys Liaudanskas“ („Nemunas“, 1974, Nr.12). Jame nerasime konkrečių liaudies menininko portreto bruožų, jų vietoje – įsitikinimas, jog tai, ką sukūrė J. Liaudanskas, atėjo iš gamtos chaoso, iš amžių gelmių, per kūrėjo sielą bei rankas ir užgimė savarankiškam gyvenimui.

Iš vandenu ir debesų

Iš paukščio klyksmo ir žvėries –

Akmuo nešventintas ir šventas.

Tokia versmė! Tokia gėlmė!

Išeina akmenys – sparnuoti medžiai

Iš Kelmės į Žalpius ir į Paryžių...

Ir dar norėtūsi išskirti vieną G. Griškevičiaus eilėraščių suaugusiems savybę – mokėjimą džiaugtis paprasta laime. Apakinti egoistinių siekių, mes kartais nepastebime to, ką gyvenimas pats dosniai mums siūlo: nei saulės, nei žolės po kojom, nei paukščio giesmės. Gi poetui visa tai – didžiausias lobis. Šiuo požiūriu įdomus eilėraštis „Kas sakė tai – svetimi?“. Du žmonės ant išsiskyrimo slenksčio, tačiau ne materialine prasme brangiais daiktais pagrįsta jų bendra praeitis. To, kas yra jų bendra nuosavybė (Paukštį turim...Ir jūrą. Medį turim. Ir dangų. Upę turim – nesenkantį Džiaugsmą“ – nepadalintų joks teismas, tačiau būtent tai ir tampa tuo ryšiu, kuris neleidžia taip lengvai susvetimėti. Šitaip suprantant gyvenimo esmę, ir paprastas švelnus žodis, draugo rankos prisilietimas gali įžiebtį žvaigždes, nutolinti skausmą. (Eil. „Ateina žodis“, miniatiūra „Žodžiai“). Tada amžinasis gamtos šauksmas gali suteikti širdžiai ramybę (Eil. „Rudenie pievos“).

G. Griškevičiaus kuriami vaizdai – ryškūs ir spalvingi, priartėję iki apibendrinimų, alegorinių vaizdinių: „Išeisiu ten, kur dar neauga ir savo amžiaus neskaičiuoja Mano medis“.

Eilėraščių vaikams epigrafu galėtų tapti jo paties žodžiai:

Gera būti mažam!

Aš buvau mažas.

Tu buvai mažas.

Ir šiandien

Tebesam maži. (Eil. „Vaikystę prisiminus“)

Kuriant vaikams, neužtenka stebėti mažuosius iš suaugusiųjų pozicijų – reikia sugebėti pažvelgti į pasaulį jų pačių akimis, tačiau jokių būdu nesupaprastinant šio pasaulio. Ne veltui sakoma, jog iki penkerių metų mes visi buvome poetais. G. Griškevičiaus sukurtas pasaulėlis mažiesiems kartais dvelkteli šiltnamiu – jokių konfliktų, jokio skausmo, jokios netekties. Tarsi niekada vaikas nėra matęs nei šalančio paukščio, nei skriaudžiamos katės, netgi lietaus ir purvo – viskas nužerta saulės, visi šypsosi, džiaugiasi. Tai nėra blogai, tačiau norint praplėsti kūrybos tematiką, gal nekenktų į ją retkarčiais įsileisti šiek tiek atšiauresnio vėjo? Vienu tokiu bandymu išvesti vaiką iš amžinos idilės yra eilėraštis „Ko nurausta putinai?“, kuriame atskleidžiama praėjusio karo esmė.

Apskritai G. Griškevičiaus eilėraštkai vaikams persunkti maži formomis, nes jomis įprasta kalbėtis su vaikais, o kartu šitokia kalbėsena suteikia piešiamiems vaizdams švelnumo, patrauklumo, daiktai tarsi prijaukinami, įgauna žmogiškųjų savybių. Tokie yra eilėraščiai „Ačiū vandenėliui“, „Žemuogės ir strazdas“, „Dubysai“ ir kt.

Yra G. Griškevičiaus kūryboje ir eilėraščių – miniatiūrinių pasakėlių, kurių veikėjai – vaikams gerai pažįstamas žvirblis, voverytė, katinėlis ir kt., kurie tarpusavy bendrauja natūraliai lyg vaikai.

Be buitinių vaizdelių, kuriuose matome mamytės šypseną ir jos miltuotas rankas, kepant šventinį pyragą, G. Griškevičius nevengia parodyti ir to, kas dedasi už kiemo vartų. Eilėraštyje „Tartu“ (apie išvyką į senąjį estų miestą) svarstoma apie didžiąsias vertybes: Tėvynę, darbą, meilę motinai. Gal tik reikėtų juose vengti deklamacijos, pamokymo vardan pamokymo.

G. Griškevičius yra padavęs leidyklai antrąją poezijos vaikams knygelę, dažnokai spausdina savo kūrybą respublikinėje, rajoninėje spaudoje, Šiaulių miesto laikraštyje „Raudonoji vėliava“.

1977 m. „Vaga“ išleido satyrinį eilėraščių rinkinį, pavadintą „Velnio tuzinas“. Trylika autorių debiutavo kolektyviai, o vienas iš tų kolektyvo narių – tytuvėniškis literatas, šiuo metu jau tapęs Šiaulių jaunųjų rašytojų sekcijos nariu, **V. Kalvaitis**. Kaip jau įprasta mūsųose, pirmoji knyga „mokytojų“ kritikų buvo sutikta gana atsargiai, netgi su tam tikra pašaipos ir pasmerkimo doze, tačiau tai neužkirto knygų kelio į skaitytojų rankas ir širdis – kai V. Kalvaitis skaito rinkinyje patalpintus eilėraščius literatūrinių susitikimų metu, salė griaudėja juoku ir aplodismentais.

Gimė Vladas Kalvaitis 1929 m. Radviliškyje. 1948 baigė vidurinę mokyklą, o 1964 m. neakivaizdiniu būdu – Irkutsko universiteto filologijos fakultetą. Mokytojavo Valiučionių spec. mokykloje, Tytuvėnų tarybiniam ūkyje – technikume. Ilgą laiką dirbo medžio apdirbimo bei durpių pramonėje: darbininku, meistru, cecho viršininku. Pastaruoju metu dirbo Kelmės rajono vidurinės neakivaizdinės mokyklos Tytuvėnų konsultacinio punkto vedėju. V. Kalvaičio humoristiniai eilėraščiai spausdinami „Nemune“, „Šluotoje“, „Jaunimo gretose“. 1982 m. „Pergalės“ Nr. 4 taip pat pateiktas pluoštas šio autoriaus ironiškų poetinių kūrinių. Nevengia V. Kalvaitis ir periferinių leidinių: matome jo pavardę „Komunistinio žodžio“, „Vieversėlyje“, dalyvauja jis ir Šiaulių miesto laikraščio „Raudonoji vėliava“ paskelbtame Jovaro konkurse. Jau senokai laukia savo eilės tytuvėniško poeto rinkinys „Vagos“ leidykloje. 1983 m. turėtume jo sulaukti ir knygų lentynose.

V. Kalvaitis savo satyromis pliekia aplink mus kerėjančias negeroves: kyšininkavimą, pataikavimą viršininkams, ypač nuo jo kliūva miestiečiams, biurokratams ir kitokio plauko tarybinės visuomenės parazitams. Skaudžiai suvokia autorius ir karčią satyrikos dalį, kuriam ne kartą kliūva nuo tų, kurie nors ir neįvardinti, bet pažįsta save poeto eilėraščiuose pagal principą „Vagie, kepurė dega!“. Po tokių susidūrimų eiliuojasi mintys:

*Lazda, žinojau,
turi du galus.
Todėl nuo seno
Aš tvirtai tikėjau:
Jei vienu jos gali
Į galvą klius,
Kitu – tuoj pat
Paženklinsiu
Skriaudėją.
Bet nugara –
Ne sykį iškarštą –į vargšę galvą
Kitą mintį kelia,
Kad kasdienybėje
Dažna lazda –
Nors apmaudu! –
teturi vieną galą. (Eil. „Lazda“)*

Šalia satyrinių eilių V. Kalvaitis ima ir parašo gryniosios lyrikos kūrinių. Jie žavi susirūpinimu žmogaus sielos tyrumu, pagarba grožiui, egzistuojančiam aplink mus.

Apžvalgą rašytojų ir literatų, susijusių su Kelmės rajonu kūrybą, galėtume paminėti dar keletą vardų, dažniau prasimušančių į respublikinę spaudą, tačiau galbūt parodys laikas, kas jų tikrai vertas tapti rašytoju, tada ir pratęsime šią apžvalgą. Neaptarėme šiandien ir tų autorių, kurie yra gavę literatūrinę Žemaitės premiją, tačiau jų kūriniai paprastai niekuo nebūna susiję su Kelme.

Visus, kuriuos domintų literatūrinis Kelmės rajono gyvenimas, gali kreiptis į centrinę biblioteką ir čia esančios kraštotyrinės kartotekos pagalba išsirinkti juos dominančius faktus.

Apie vietinės reikšmės literatus bei jų kūrybines problemas siūlytume perskaityti:

- *Biržinytė R. Amžinos temos: (Apie literatų kūrybą) – Komunistinis žodis, 1978, sausio 14 d.*
  - *Klimašauskas B. Literatai ir laikraštis: (Apie literatų santykį su rajoniniu laikraščiu) – Komunistinis žodis, 1971, sausio 19.*
  - *Klimašauskas B. Pakeliui į didžiąją areną: (Mintys, skaitant Kelmės rajono jaunujų kūrybą) – Komunistinis žodis, 1964, balandžio 4.*
  - *Stakutis J. Apie draugų kūrybą. (Žinutė apie įvykusį rajono literatų būrelio susirinkimą) – Komunistinis žodis, 1979, sausio 6.*
  - *Viržintas I. Brandos vasara (Apie literatą Vladą Kalvaitį) – Komunistinis žodis, 1979, liepos 14.*
-